

Věc C-501/20

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

6. října 2020

Předkládající soud:

Audiencia Provincial de Barcelona (Španělsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

18. září 2020

Navrhovatelka:

M P A

Odpůrce:

L C D N M T

Předmět původního řízení

Návrh na rozvod a zrušení majetkového režimu manželů, jehož součástí jsou i návrhová žádání týkající se péče o nezletilé děti a rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k nim a návrhová žádání týkající se přiznání výživného na děti a úpravy užívání nemovitosti, v níž bydlela rodina a která se nachází v Togu.

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Návrh na zahájení řízení o předběžné otázce podle článku 267 SFEU, jehož předmětem je žádost o výklad článků 3 a 8 a případně článků 6, 7 a 14 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Úř. věst. 2003, L 338, s. 1), a článku 3 a případně článku 7 nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (Úř. věst. 2009, L 7, s. 1).

Předběžné otázky

- 1) Jak má být vykládán pojem „obvyklé bydliště“ uvedený v článku 3 nařízení č. 2201/2003 a pojem „obvyklý pobyt“ uvedený v článku 3 nařízení č. 4/2009 v případě osob, které jsou státními příslušníky některého členského státu a pobývají ve třetím státě z důvodu úkolů, jež jsou jim svěřeny jako smluvním zaměstnancům EU, a kterým je v tomto třetím státě přiznáno postavení diplomatických zástupců Evropské unie, pokud jejich pobyt v uvedeném státě souvisí s plněním úkolů, jež vykonávají pro Unii?
- 2) Pokud by pro účely článku 3 nařízení č. 2201/2003 a článku 3 nařízení č. 4/2009 určení obvyklého bydliště manželů záviselo na jejich postavení jakožto smluvních zaměstnanců Evropské unie ve třetím státě, jaký by mělo vliv obvyklé bydliště manželů na určení obvyklého bydliště nezletilých dětí podle článku 8 nařízení č. 2201/2003?
- 3) V případě, že bude určeno, že nezletilí nemají obvyklé bydliště v tomto třetím státě, lze pro účely určení obvyklého bydliště podle článku 8 nařízení č. 2201/2003 vzít v úvahu vazbu založenou na státní příslušnosti matky, její bydliště ve Španělsku před uzavřením manželství, španělskou státní příslušnost nezletilých dětí a jejich narození ve Španělsku?
- 4) Pokud bude určeno, že obvyklé bydliště rodičů a nezletilých se nenachází ve členském státě vzhledem k tomu, že podle nařízení č. 2201/2003 není žádný jiný členský stát příslušný rozhodnout o návrhových žádáních, brání okolnost, že odpůrce je státním příslušníkem členského státu, uplatnění zbytkového ustanovení, které je obsaženo v člancích 7 a 14 nařízení č. 2201/2003?
- 5) Bude-li určeno, že obvyklé bydliště manželů a nezletilých se nenachází v členském státě, jak má být pro účely stanovení výživného vykládána zásada *forum necessitatis* ve smyslu článku 7 nařízení č. 4/2009, především které podmínky musí být splněny k tomu, aby bylo určeno, že nelze rozumně zahájit nebo vést řízení ve třetím státě, k němuž má daný spor úzkou vazbu (v tomto případě v Togu)? Je třeba, aby účastník řízení prokázal, že neúspěšně podal nebo se pokusil podat návrh na zahájení řízení v uvedeném státě, a představuje státní příslušnost některého z účastníků řízení dostatečnou vazbu k členskému státu?
- 6) Je v rozporu s článkem 47 Listiny základních práv, pokud v takovém případě, jako je tento, kdy manželé mají silné vazby k členským státům (státní příslušnost, předcházející bydliště), není na základě ustanovení uvedených nařízení příslušný žádný členský stát?

Uplatňovaná ustanovení unijního práva

Nařízení č. 2201/2003, články 3, 6, 7, 8 a 14.

Nařízení č. 4/2009, články 3 a 7.

Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství (Úř. věst. 2016, L 183, s. 1).

Listina základních práv Evropské unie, článek 47.

Uplatňované předpisy vnitrostátního práva

Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial (organický zákon č. 6/1985 ze dne 1. července 1985 o soudní moci; BOE č. 157 ze dne 2. července 1985; dále jen „LOPJ“) – předpis, který určuje španělské soudy

I) Podle článku 22c tohoto zákona jsou španělské soudy v zásadě příslušné:

- písmeno c) – ve věcech osobních a majetkových vztahů mezi manželi, neplatnosti manželství, rozluky a rozvodu a jejich změn, pokud není příslušný jiný zahraniční soud a oba manželé mají obvyklé bydliště v Španělsku v době podání návrhu nebo měli poslední obvyklé bydliště v Španělsku a jeden z nich tam má bydliště, nebo má-li odpůrce obvyklé bydliště v Španělsku anebo v případě návrhu podaného se vzájemným souhlasem, pokud má jeden z manželů bydliště v Španělsku nebo navrhovatel měl alespoň rok před podáním návrhu obvyklé bydliště v Španělsku anebo navrhovatel je španělským státním příslušníkem a alespoň šest měsíců před podáním návrhu má obvyklé bydliště v Španělsku, jakož i v případě, že oba manželé jsou španělskými státními příslušníky,
- písmeno d) – ve věcech rodičovství a vztahů mezi rodiči a dětmi, ochrany nezletilých a rodičovské zodpovědnosti, pokud má dítě nebo nezletilý v době podání návrhu obvyklé bydliště v Španělsku nebo navrhovatel je španělským státním příslušníkem či má v Španělsku obvyklé bydliště anebo v každém případě má tam bydliště alespoň šest měsíců před podáním návrhu.

II) Článek 22g tohoto zákona stanoví:

Španělské soudy nejsou příslušné v případech, v nichž kritéria příslušnosti stanovená v španělských zákonech neurčují uvedenou příslušnost; španělské soudy se však nemohou vzdát své příslušnosti nebo ji odmítnout, pokud spor souvisí se Španělskem a soudy jednotlivých států spojených s tímto sporem odmítly svou příslušnost.

Código Civil (občanský zákoník)

Podle jeho článku 40 je bydlištěm fyzických osob pro účely uplatnění práv a plnění občanských povinností v zásadě místo jejich obvyklého bydliště, zatímco bydlištěm diplomatů, kteří z důvodu výkonu své funkce mají pobyt v zahraničí a

kteří požívají právo extraterritoriality, je jejich poslední bydliště na území Španělska.

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

- 1 Účastníci řízení uzavřeli manželství dne 25. srpna 2010 na velvyslanectví Španělského království v Guineji-Bissau. Jejich manželství je zapsáno v konzulární matriční knize Guineji-Bissau. Mají dvě děti, které se narodily dne 10. října 2007 a 30. července 2012 v Manrese (Barcelona). Manželka má španělskou státní příslušnost. Manžel má portugalskou státní příslušnost. Děti mají španělskou a portugalskou státní příslušnost.
- 2 Manželé bydleli v Guineji-Bissau od srpna 2010 do února 2015, kdy se přestěhovali do Tožské republiky. Rozešli se v červenci 2018. Od jejich rozchodu matka a nezletilé děti nadále bydlí v nemovitosti, ve které manželé společně žili, v Togu, a manžel bydlí v hotelu v téže zemi.
- 3 Oba manželé jsou zaměstnanci Delegace Evropské komise v Togu. Jsou zařazeni do kategorie smluvních zaměstnanců. Podle předložených dokumentů nezískávají smluvní zaměstnanci postavení diplomata členského státu vzhledem ke smluvnímu vztahu, který existuje mezi nimi a uvedeným orgánem. Smluvní zaměstnanci mají v zemi určení postavení diplomatických zástupců Unie, ale v členských státech EU jsou považováni jen za zaměstnance Unie. Mají postavení diplomatů, jehož platnost je omezena na zemi pobytu a na období výkonu funkce.
- 4 Dne 6. března 2019 podala M P A k Juzgados de Primera Instancia de Manresa [soud prvního stupně v Manrese (Barcelona, Španělsko)] návrh na rozvod manželství uzavřeného s L C D A S N M T. V návrhu navrhuje, aby soud rozvedl manželství a zrušil majetkový režim manželů a také určil režim a způsob péče o nezletilé děti a rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k nim, přiznal výživné na děti a upravil užívání nemovitosti, v níž bydlela rodina a která se nachází v Togu.
- 5 Rozhodnutím ze dne 3. června 2019 přijal soud prvního stupně návrh. Odpůrce vznesl námitku nedostatku mezinárodní příslušnosti, přičemž uvedl, že španělské soudy nejsou příslušné rozhodovat v řízení. Rozhodnutím ze dne 9. září 2019 vyhověl uvedený soud námitce a rozhodl, že nemá mezinárodní příslušnost. Soud prvního stupně založil své rozhodnutí na neexistenci obvyklého bydliště v Španělsku. Manželka podala odvolání proti tomuto rozhodnutí k předkládajícímu soudu.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 6 **Manželka** tvrdí, že oba manželé mají postavení diplomatů jako zaměstnanci EU akreditovaní v zemích určení a uvedené postavení přiznává hostitelská země a vztahuje se i na nezletilé děti. Předkládá následující listiny: „průkaz“, který označuje za diplomatický pas; svůj diplomatický průkaz a diplomatické průkazy

svých dětí, které vydal africký orgán; dopis chargé d'affaires EU v Tožské republice a seznam diplomatů Delegace EU v Togu, v němž jsou manželé uvedeni. Tyto listiny podporují závěr uvedený ve výše uvedeném bodě 3.

- 7 Tvrdí, že příslušnost k rozhodnutí o rozvodu, rodičovské zodpovědnosti a výživném má být určena podle nařízení EU na základě obvyklého bydliště a že podle článku 40 občanského zákoníku není místem obvyklého bydliště místo, kde působí jako zástupkyně EU, nýbrž místo bydliště před získáním uvedeného postavení, tedy Španělsko.
- 8 Uvádí také, že se na ni vztahuje imunita přiznaná článkem 31 Vídeňské úmluvy a na její návrhová žádání se nevztahují výjimky uvedené ve zmíněném článku.
- 9 Domáhá se uplatnění zásady *forum necessitatis*, kterou upravují uvedená nařízení, a popisuje situaci, v níž se nacházejí tožské soudy. Předkládá zprávy vypracované Radou pro lidská práva Valného shromáždění Organizace spojených národů (zprávu ze dne 17. srpna 2016, v níž je uvedeno, že neexistuje přiměřené a soustavné vzdělávání soudců a přetrvává beztretnost za porušování lidských práv, a zprávu ze dne 22. srpna 2016, v níž OSN vyjadřuje obavu, pokud jde o nezávislost soudní moci, přístupu k spravedlnosti a beztretnost za porušování lidských práv, a uvedenou poznámku Vysoké komisařky OSN pro lidská práva, že u soudů působí zástupci bez právního vzdělání jako zprostředkovatelé mezi některými soudci a účastníky řízení, což podle ní podporuje korupční jednání) a uvádí, že Výbor pro odstranění diskriminace žen vyzval Togo, aby zajistilo účinný přístup žen k soudům.
- 10 **Manžel** tvrdí, že manžel ani manželka nejsou diplomatickými zaměstnanci svých zemí – Španělska a Portugalska – nýbrž jsou zaměstnanci Evropské komise, kteří působí u její Delegace v Togu na základě pracovní smlouvy smluvních zaměstnanců. Tvrdí, že „průkaz“ není diplomatickým pasem, ale cestovním dokladem nebo dokladem platným na území třetích zemí, které nejsou členy Evropské unie.
- 11 Tvrdí, že není uplatnitelná Vídeňská úmluva, nýbrž Protokol č. 7 o výsadách a imunitách EU, který se vztahuje výlučně na úkoly uskutečňované při výkonu úřední moci.
- 12 Nesouhlasí s uplatnění *forum necessitatis*.
- 13 Proto tvrdí, že místem obvyklého bydliště je Togo a že španělské soudy nejsou příslušné na základě uplatnitelných nařízení.

Stručné vylíčení odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Obecný popis problematiky

- 14 Při určování mezinárodní příslušnosti soudů k rozhodování v řízení o rozvodu, v němž je navrhováno také přijetí opatření týkajících se rodičovské zodpovědnosti, výživného na nezletilé děti a zrušení majetkového režimu manželů, je třeba použít tři nařízení Evropské unie: nařízení č. 2201/2003, nařízení č. 4/2009 a nařízení č. 2016/1103. Příslušnost je v těchto nařízeních určena podle dvou základních pojmů, kterými jsou obvyklé bydliště a státní příslušnost. Hlavním hraničním určovatelem pro určení příslušnosti soudů v tomto případě je obvyklé bydliště manželů, jelikož mají odlišnou státní příslušnost. V uvedených nařízeních však není definován pojem „obvyklé bydliště“.
- 15 Soudní dvůr nerozhodoval o pojmu „obvyklé bydliště“ dospělých v případech rozvodu. Vydané rozsudky se týkají pojmu „obvyklé bydliště“ nezletilých dětí: rozsudky ze dne 17. října 2018, UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:835); ze dne 8. června 2017, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436); ze dne 9. října 2014, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268); ze dne 22. prosince 2010, Mercredi (C-497/10 PPU), a ze dne 2. dubna, A (C-523/07, EU:C:2009:225). V uvedených rozhodnutích je vždy v souvislosti s obvyklým bydlištěm nezletilých dětí uvedeno, že:
- nařízení č. 2201/2003 neobsahuje žádnou definici pojmu „obvyklé bydliště“;
 - se jedná o autonomní pojem práva Unie, a proto je třeba jej definovat s ohledem na souvislosti ustanovení a cíl tohoto nařízení, zejména cíl vyplývající z dvanáctého bodu jeho odůvodnění, podle něhož jsou pravidla pro určení příslušnosti, která stanoví, formulována s ohledem na nejlepší zájem dítěte, a zejména na blízkost;
 - při určování obvyklého bydliště nezletilých dětí se zohledňují různé okolnosti, zejména místo, které vykazuje určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí, přičemž za tímto účelem se berou v úvahu délka, pravidelnost, podmínky a důvody pobytu v tomto státě, i když délka pobytu nezletilého v určitém státě není sama o sobě rozhodující k tomu, aby tato osoba měla obvyklé bydliště v tomto státě; tato délka pobytu může být nepřímým důkazem, který však musí být posuzován společně s jinými okolnostmi. Lze vzít v úvahu i státní příslušnost nezletilého, podmínky školní docházky a jazykové znalosti nezletilého, jakož i rodinné a sociální vazby. Vždy je vyžadováno, aby byl nezletilý v členském státě v určitém okamžiku přítomný.
- 16 Neexistuje judikatura týkající se pojmu „obvyklé bydliště“ manželů za účelem určení příslušnosti ve věci rozvodu. Neexistuje ani judikatura týkající se obvyklého bydliště nezletilých v takovém případě, jako je případ, o který se jedná v projednávané věci, tedy otázky, jaký vliv na určení obvyklého bydliště má diplomatický nebo jiný obdobný status osob, které vykonávají úkoly jako

zaměstnanci Evropské unie a které jsou vyslány do třetích zemí za účelem plnění uvedených úkolů.

K neuplatnění vnitrostátních právních pojmů

- 17 Předkládající soud se domnívá, že není uplatnitelný článek 40 španělského občanského zákoníku, jelikož v judikatuře Soudního dvora týkající se obvyklého bydliště nezletilých dětí je jednoznačně uvedeno, že pojem „obvyklé bydliště“ je autonomním pojmem práva Unie a při určování jeho významu a dosahu nelze uplatnit vnitrostátní právo členských států.

K pojmu „obvyklé bydliště“ manželů pro účely určení příslušnosti soudu k rozhodnutí o návrhu na rozvod a přiznání výživného

- 18 Při posuzování otázky, kde mají manželé, kteří navrhují rozvod, obvyklé bydliště, je třeba určit, zda je pobyt manželů v takové zemi, jako je Togo, dočasný, obvyklý nebo stabilní. Třeba vzít v úvahu, že pobyt v uvedené zemi přímo souvisí s plněním jejich úkolů jako smluvních zaměstnanců Evropské unie a může se měnit na základě uvedených úkolů a potřeb Komise. V tomto ohledu je třeba posoudit, zda jejich postavení jakožto zaměstnanců Evropské unie je rozhodující okolností k odůvodnění závěru, že v Togu nemají vždy obvyklé bydliště pro účely článku 3 nařízení č. 2201/2003 a článku 3 nařízení č. 4/2009. Je třeba také posoudit, zda při určování obvyklého bydliště lze vzít v úvahu vazbu založenou na (španělské) státní příslušnosti matky, její bydliště v Španělsku před uzavřením manželství, jednu ze státních příslušností dětí a místo jejich narození (Španělsko).

K pojmu „obvyklé bydliště nezletilých dětí smluvních zaměstnanců EU“

- 19 Pokud má postavení smluvních zaměstnanců Evropské unie vliv na určení obvyklého bydliště rodičů v tom smyslu, že platí, že bydliště v Togu není rozhodující pro určení obvyklého bydliště rodičů, předkládající soud se táže, zda obvyklé bydliště, které je odvozeno od uvedeného postavení, má vliv na určení obvyklého bydliště nezletilých dětí.

K výkladu článků 6, 7 a 14 nařízení č. 2201/2003

- 20 Pokud postavení zaměstnanců Evropské unie nemá žádný vliv na určení obvyklého bydliště manželů v členském státě, předkládající soud má pochybnosti o tom, zda mají být uplatněna zbytková ustanovení nařízení č. 2201/2003 (v případě rozvodu článek 7 a v případě rodičovské zodpovědnosti článek 14), a o tom, jaký vliv má článek 6 tohoto nařízení na uplatnění uvedených zbytkových ustanovení.
- 21 Článek 6 by totiž mohl v tomto případě bránit uplatnění vnitrostátních právních předpisů týkajících se určení příslušnosti ve věcech rozvodu a rodičovské

zodpovědnosti. Odpůrce má portugalskou státní příslušnost (je státním příslušníkem členského státu), a proto vzniká pochybnost, zda

- a) jej v souladu s článkem 6 lze žalovat v jiném členském státě (v tomto případě v Španělsku) jen v souladu s články 3, 4 a 5, přičemž nelze uplatnit španělské právní předpisy, jak umožňují články 7 a 14 tohoto nařízení, nebo
- b) naopak postavení státního příslušníka členského státu nevylučuje možnost žalovat jej v souladu s vnitrostátními právními předpisy jiného členského státu, není-li podle uvedeného nařízení příslušný žádný členský stát. Projednávaný případ se liší od případu, v němž byl vydán rozsudek ze dne 29. listopadu 2007, Sundelind López (C- 68/07, EU:C:2007:740), v němž odpůrce nebyl státním příslušníkem členského státu.

K možnému porušení článku 47 Listiny

- 22 Předkládající soud se táže, zda v takovém případě, jako je tento, v němž mají manželé silné vazby k členským státům (státní příslušnost, předcházející bydliště), je v rozporu s článkem 47 Listiny skutečnost, že nařízení č. 2201/2003 nedovoluje uplatnit ustanovení vnitrostátního práva k určení příslušnosti dotčeného státu, nebo, že na základě uvedených ustanovení není příslušný žádný členský stát, existují-li důvodné pochybnosti o nestrannosti nebo nezávislosti soudů třetího státu.

K nutnosti určit podmínky pro uplatnění zásady *forum necessitas* v nařízení č. 4/2009

- 23 Pokud postavení zaměstnanců Evropské unie neurčuje jejich obvyklé bydliště a uplatní se zbytkové ustanovení, španělské soudy by vzhledem ke španělské státní příslušnosti matky byly příslušné rozhodnout o opatřeních týkajících se rodičovské zodpovědnosti na základě článku 22c písm. d) LOPJ. Nebyly by příslušné k rozhodnutí o rozvodu podle článku 22c písm. C) LOPJ. Nebyly by rovněž příslušné k určení výživného na děti na základě nařízení č. 4/2009, které neobsahuje zbytkové ustanovení. Pravidlo obsažené v čl. 3 písm. d) tohoto nařízení není uplatnitelné, neboť příslušnost soudu je založena na státní příslušnosti.
- 24 Je třeba, aby Soudní dvůr upřesnil, jak má být vykládána zásada *forum necessitas* ve smyslu článku 7 uvedeného nařízení, a určil:
 - jaké podmínky musí být podle něj splněny, aby mohlo být rozhodnuto, že řízení nelze rozumně zahájit nebo vést ve třetím státě, k němuž má daný spor úzkou vazbu (v tomto případě v Togu),
 - zda je třeba, aby účastník řízení prokázal, že neúspěšně podal nebo se pokusil podat návrh na zahájení řízení v uvedeném státě,

- zda je státní příslušnost některého z účastníků řízení dostatečnou vazbou k členskému státu.

PRACOVNÍ DOKUMENT